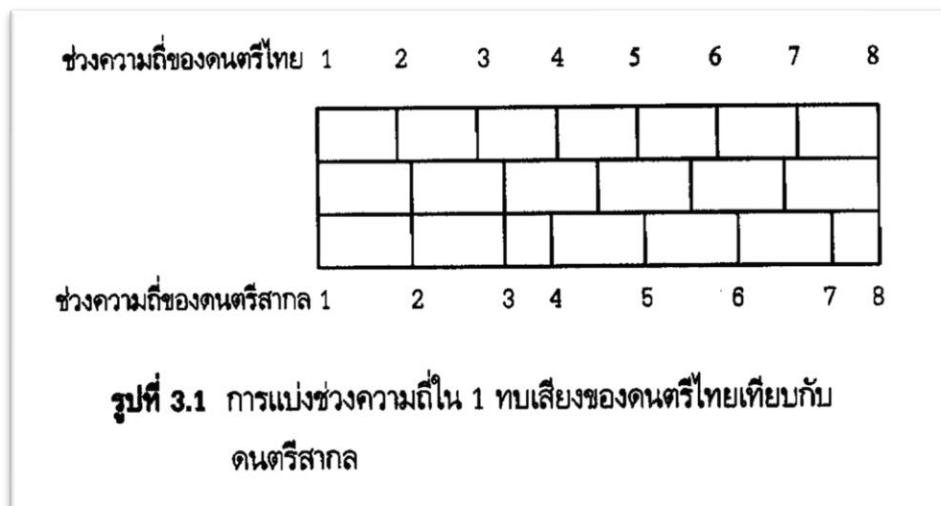

ใบความรู้ที่ ๑ เรื่อง องค์ประกอบของดนตรีไทย
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ร้องบรรเลงเพลงดนตรี
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง องค์ประกอบของดนตรีไทย
รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี-นาฏศิลป์) รหัสวิชา ศ๒๑๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

องค์ประกอบของดนตรีไทย

ดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมของทุกชนชาติ ล้วนมีองค์ประกอบพื้นฐานทางดนตรีที่คล้ายกันจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดที่สร้างสรรค์ปรุงแต่งทางดนตรีเพื่อให้เหมาะสมตามเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน ในทางดนตรีไทยนั้นองค์ประกอบทางดนตรีจะมีลักษณะเด่นเฉพาะของตนเอง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. เสียงดนตรี หมายถึง คลื่นกลที่เกิดจากการสั่นสะเทือน เกิดจากการที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นทั้งเสียงที่เกิดจากเครื่องดนตรี จากการดีด สี ตี เป่า รวมถึงเสียงร้องของมนุษย์ โดยนำเสียงต่างๆ มาจัดระบบให้เกิดความกลมกลืนกัน ระบบเสียงดนตรีไทย มีทั้งหมด ๗ เสียง คือ เสียงโด เสียงเร เสียงมี เสียงฟา เสียงซอล เสียงลา และเสียงที ซึ่งแต่ละเสียงของดนตรีไทยจัดเป็นระบบ ๗ เสียงเท่า หรือ ๗ เสียงเต็ม คือเสียงทั้ง ๗ เสียงมีระยะห่างของช่วงความถี่แต่ละเสียงที่เท่ากัน ซึ่งจะแตกต่างจากระบบเสียงของดนตรีสากลที่มีระบบครึ่งเสียง

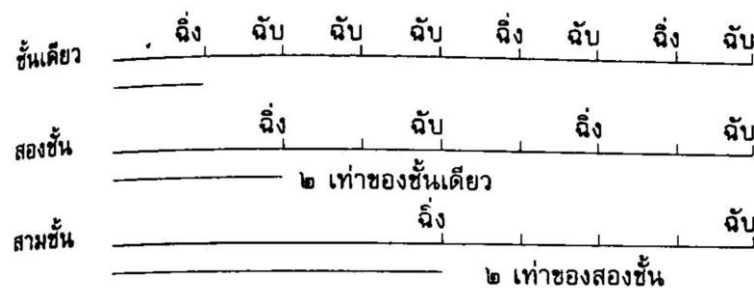
ที่มา <http://sutir.sut.ac.th:8080/jspui/bitstream/123456789/2245/1/bib298.pdf>

๒. ทำนอง หมายถึง เสียงที่จัดเรียงอย่างเป็นระบบในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีระดับเสียงสูง-เสียงต่ำ เสียงยาว-เสียงสั้น เสียงดัง-เสียงเบา โดยนำเสียงมาเรียงกัน สลับกัน ซ้ำกัน เรียงกลับไปกลับมาในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้ประพันธ์เพลงว่าต้องการสร้างสรรค์ให้บทเพลงนั้น ๆ ให้มีแนวทำนองที่หลากหลายแตกต่างกันไป

๓. **จังหวะ** การแบ่งส่วนย่อยของทำนองเพลง ซึ่งดำเนินไปด้วยเวลาที่สม่ำเสมอ เป็นองค์ประกอบสำคัญของดนตรีที่เชื่อมโยงกับเสียงดนตรี จังหวะที่ใช้ในเพลงไทยมี ๓ อย่างดังนี้ (สงบศึก, ๒๕๔๕)

จังหวะสามัญ คือ จังหวะทั่วไปที่จะต้องยึดถือเป็นหลักสำคัญของการบรรเลงและขับร้อง แม้จะไม่มีสัญญาณให้จังหวะใด ๆ จังหวะสามัญนี้ต้องมีอยู่ในใจของผู้บรรเลงและผู้ขับร้องทุกคน

จังหวะฉิ่ง คือ การแบ่งอัตราส่วนของเวลาด้วยฉิ่ง มีการกำหนดอัตราจังหวะเร็ว - ช้า ตามการแบ่งกลุ่มของเพลงไทยด้วยจังหวะฉิ่งเช่น อัตราจังหวะสามชั้น (จังหวะช้า) อัตราจังหวะสองชั้น (จังหวะปานกลาง) และอัตราจังหวะชั้นเดียว (จังหวะเร็ว)

จังหวะหน้าทับ คือ รูปแบบจังหวะของการตีเครื่องประกอบจังหวะ (กลุ่มเครื่องหนังไทย เช่น กลองแขก ตะโพน โทน รำมะนา) ตามแบบแผนการบรรเลงประกอบทำนองเพลง ใช้เป็นเกณฑ์นับจังหวะ และเป็นเครื่องบอกโครงสร้างของเพลงนั้น ๆ

๔. **การประสานเสียง** หมายถึง การผสมผสานของแนวเสียงหลาย ๆ แนวที่เกิดขึ้นพร้อมกันในเชิงดนตรีไทย มักจะพิจารณาในลักษณะของการบรรเลงแนวทำนองที่ต่างกันหลาย ๆ แนวพร้อมกันโดยยึดทำนองหลัก (เนื้อเพลงหรือลูกฆ้อง) ซึ่งมีการยึดลูกตก เป็นเสียงสำคัญของการบรรเลงเพลงที่ยังคงไว้เป็นลักษณะของการประสานเสียงชนิดหนึ่งที่เรียกว่า การประสานเสียงในแนวนอน (Heterophony)

๕. **รูปแบบ (คีตลักษณ์)** หมายถึงรูปแบบของบทเพลงหรือลักษณะโครงสร้างของบทเพลงไทยที่แตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์ ซึ่งมีการกำหนดรูปแบบของเพลงโดยแบ่งออกได้ ดังนี้

การแบ่งเป็นวรรคเพลง คือ การนำทำนองสั้น ๆ เรียงต่อเนื่องกัน ถ้านับทีกเป็นโน้ตเพลงจะพบว่าในแต่ละวรรคเพลงอาจมีความยาวเท่ากับ ๑ ห้องเพลง ๒ ห้องเพลง หรือ ๔ ห้องเพลง

การแบ่งเป็นประโยคเพลง คือ การนำวรรคเพลงต่างๆ มาเรียงต่อเนื่องกันและแบ่งทำนองเป็นประโยค โดยสามารถยึดจังหวะหน้าทับเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ ความยาวของทำนองเพลงที่บรรเลงไป ๑ เทียบเทียบกับการนับได้ ๑ ประโยคเพลงหรือ ๑ จังหวะหน้าทับ

การแบ่งเป็นท่อน คือ การนำทำนองตั้งแต่ ๒ ประโยคเพลง (๒ จังหวะหน้าทับเพลง) หรือหลาย ๆ ประโยคมาเรียงต่อเนื่องกันทำให้เกิดเป็น ท่อน ในขณะเดียวกันการนำหลาย ๆ ท่อนมาประกอบกันทำให้เกิดเป็นบทเพลง

๖. **อารมณ์เพลง** เป็นองค์ประกอบของดนตรีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสุนทรียะในการถ่ายทอดความรู้สึกผ่านบทเพลง ที่มีสัมผัสระหว่างประโยคเพลงที่สอดคล้องกับจังหวะ ประกอบกับเทคนิคท่วงทีลีลา

ของผู้บรรเลง สามารถโน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึก อารมณ์และภาพพจน์ต่าง ๆ ได้ตามบริบทของดนตรีไทย
มีบทเพลงที่ให้อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ

แหล่งอ้างอิง

สงบศึก ธรรมวิหาร. (๒๕๔๕). *ดุริยางค์ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย